

היום נלמד בעזרת ה':

בבא בתרא דף קלה

ההוא דהוה קא שכיב: אדם אחד עמד למות, ולא היו לו בנים. אמרו לו 'אשתך צריכה להתייבם או שהיא מותרת להינשא?' אמר להם 'היא ראויה להינשא לכהן גדול'. כלומר כוונתו היתה שהיא מותרת להינשא לכל אדם ואינה צריכה ייבום כיון שהוא גירש אותה, אבל היא אסורה להינשא לכהן כיון שהבעל טוען שהוא גירשה והוא נאמן על כך.

אמר רבא: על מה נחשוש לאוסרה להינשא לכל אדם? והרי אמר רב חייא בר אבא בשם ר' יוחנן - בעל נאמן לומר שגירש את אשתו, וא"כ אותו אדם נאמן שגירשה והיא לא צריכה ייבום ומותרת להינשא לכל אדם.

א"ל אביי: והרי ר' יצחק בר יוסף אמר בשם ר' יוחנן שבעל לא נאמן לומר שגירש את אשתו.

א"ל ולא מי לא שניניה כאן למפרע וכאן להבא: ענה לו רבה - והרי כבר תירצנו לעיל (קלד): את הסתירה בדברי ר' יוחנן, שדברי רבי יוחנן שלא נאמן נאמרו במקרה שהוא טוען באייר שגירשה בניסן, ואילו דברי ר' יוחנן שנאמן נאמרו במקרה שהוא טוען שגירשה עכשיו, והוא נאמן ב'מיגו' שבידו לגרשה כעת, וכמו כן אותו אדם נאמן לומר שגירשה עכשיו ב'מיגו' שבידו לגרשה כעת.

ואשנויי ניקום ולסמוך? אמר לו אביי - וכי נסמוך להלכה על התירוץ הזה? והרי יתכן שנחלקו האמוראים בדברי רבי יוחנן, ויש מי שסובר שלדעת רבי יוחנן אפילו על להבא אינו נאמן, לפי שאין לו 'מיגו', שהרי אם היה מגרשה היה על זה קול, וכיון שאין קול מסתבר יותר שלא גירשה.

א"ל רבא לרב נתן בר אמי: תחשוש לדברי אביי ותאסור את אותה אשה להינשא לכל אדם.

ההוא דהוה מוחזק לן דלית ליה אחי: אדם אחד היה מוחזק לנו שאין לו אחים, כלומר בחזקה בעלמא ולא היו עדים על כך, וידענו בוודאות שאין לו בנים, ובשעת

מיתתו אמר שאין לו אחים. השאלה היא האם אשתו אינה צריכה ייבום ומותרת להינשא לכל אדם.

אמר רב יוסף: אין לנו למה לחשוש, 1. שהרי הוא מוחזק לנו שאין לו אחים, 2. הוא אמר כך בשעת מיתה, והוא נאמן לומר כן אפילו אם היינו מוחזקים שיש לו אחים, כיון שיש לו 'מיגו' שהוא יכול לגרשה ואין לו סיבה לשקר.

אמר ליה אביי: והרי בני העיר אומרים שיש עדים במדינת הים שיוזעים שיש לו אחים, ואנחנו צריכים לחשוש לדבריהם ולהמתין עד שיבואו העדים ונשמע מה הם אומרים.

ענה לו רב יוסף - השתא מיהת הא ליתנהו קמן: כעת הם לא לפנינו, ואנו דנים רק על פי מה שאנחנו רואים.

ממשיך רב יוסף ואומר:

לאו היינו דר' חנינא? וכו': וכי אין זה כדברי רבי חנינא במס' כתובות לגבי בנותיו של שמואל שנשבו ע"י גויים, וכל אחת מהן אמרה 'נשכיתי וטהורה אני', והתיר להם רבי חנינא להינשא לכהנים (= אם השבאים באו עליהן הרי שהן נאסרו להינשא לכהנים), והסביר רבי חנינא מדוע התירם ואמר - 'עדים נמצאים בצד צפון של העולם והיא תיאסר'? כלומר וכי בגלל שיש קול שיש עדים שהן נטמאו עלינו לאסור אותם? בוודאי שלא! כיוון שאנחנו הולכים אחר מה שאנו רואים, ויש כאן 'הפה שאסר הוא הפה שהתיר' (= כל אחת טענה 'נשכיתי' דהיינו הפה שאסר, אבל 'טהורה אני' דהיינו הפה שהתיר, והכלל הוא שהיא נאמנת), וכמו כן אצלנו אין לנו ללכת אלא אחר מה שאנחנו רואים, ואין לנו לחשוש לקול שיש עדים מדינת הים.

אמר ליה אביי: אף שהקילו בשבויה אין לנו לנו להקל באשת איש, שבשבויה הקילו הרבה משום שאין לנו לאוסרה רק בגלל שהיא התייחדה עם השבאים, לפי שסתם אשה שומרת את עצמה מזנות, ואנו מעמידים אותה על חזקתה שהיא טהורה, ובנוסף גם אם היא נטמאה ונישאת לכהן זהו איסור קל ביחס לאיסור אשת איש, אבל אין לנו להקל באיסור אשת איש שהוא איסור חמור, והיא היתה עד עכשיו בחזקת אסורה, ואין לנו להתירה מספק.

א"ל רבא לרב נתן בר אמי חוש לה: תחשוש כאביי ואל תתיר לה להינשא ללא חליצה.

*

למדנו במשנתנו - זה אחי אינו נאמן:

ואידך מאי קאמרי וכו': ומה שאר האחים אומרים? אם הם אומרים 'אחינו הוא', מדוע המשנה אמרה שהוא יטול רק עם חלק האח שאומר 'זה אחי', והרי גם הם הודו שהוא אח שלהם וא"כ גם עליהם לחלוק עימו.

אלא דקא אמרי לאו אחינו הוא: אלא מדובר ששאר האחים אומרים 'הוא לא אח שלנו', ולכם הם לא חולקים עימו.

קושיא: אימא סיפא: בסיפא של משנתנו נאמר - אם לאח הספק נפלו נכסים ממקום אחר (= לא מירושת האב) ומת, כל אחיו יורשים את נכסיו יחד עם האח שהעיד עליו 'זה אחי'. ע"כ המשנה. ואם מדובר שהם אומרים 'הוא לא אח שלנו' א"כ קשה מדוע הם יורשים את נכסיו, והרי הם אמרו שהוא בכלל לא אח שלהם?

תירוץ: לא צריכא: מדובר שהם אומרים 'איננו יודעים', ולכן הם לא חולקים עימו בירושת האב כיון שהם אומרים לו 'תביא ראיה שאתה אח שלנו ותחלוק עימנו בירושה', אבל אם הוא מת הם יורשים אותו מכח אחיהם החי שמודה להם שזה שמת היה אח שלהם.

אמר רבא זאת אומרת: מכאן אנו לומדים, שאדם שתובע את חבירו 'אתה חייב לי מנה', וחבירו אומר לו 'איני יודע האם אני חייב לך או לא', הדין הוא שהוא פטור, שזה דומה לדין של משנתנו שאח אחד טוען בשביל אחיו הספק 'אתם חייבים לו מנה' (= בירושה), והם אומרים לו 'איננו יודעים האם הוא אח שלנו ואנו חייבים לו או לא', והדין הוא שהם פטורים מלתת לו חלק בירושה.

אביי דוחה את דברי רבא: אביי אמר לעולם אימא לך חייב: באמת אפשר לומר ש'מנה לי בידך והלה אומר איני יודע' חייב, לפי ש'ברי ושמא ברי עדיף' (= 'מנה לי בידך' זהו 'ברי', 'הלה אומר איני יודע' זהו 'שמא'), אלא שכאן במשנתנו האח הספק בעצמו אינו יודע האם הוא אח שלהם או לא, אלא אחד מהאחים טוען עליו שהוא אח שלהם, ושאר האחים יכולים לטעון לו 'אתה לא הבעל דין שלנו' (= כלומר זה לא עניינך ואין לך תביעה עלינו), ולכן אנו מעמידים את הממון בחזקת האחים, וזה דומה לאחד שטוען לחבירו 'אתה חייב מנה לפלוני', שאותו פלוני לא בא בטענת 'ברי', והנתבע יכול לומר לתובע 'אתה לא הבעל דין שלי'.

*

למדנו במשנתנו - מת יחזרו נכסים למקומן.

שמעון האומר על לוי שהוא אח שלו, אינו נאמן. ולכן אם מת אביו והשאיר שלוש שדות, הוא לא נאמן לקחת את הירושה מאחיו ראובן. אלא ראובן מקבל את חלקו כאילו יש כאן רק שני אחים (כלומר הוא מקבל גם את החלק שלדברי שמעון ראוי ללוי) דהיינו שדה וחצי. ושמעון מקבל שדה אחת, ונותן ללוי את החצי שדה שנשארה.

ולכן אם מת לוי ללא ילדים 'יחזרו נכסים למקומן', דהיינו שמעון יורש את החצי השדה שקיבל לוי במיתת האבא. אבל ראובן לא מקבל ממנה כלום (כי הוא לא הודה שהוא אח שלו). אבל אם 'נפלו לו נכסים ממקום אחר, יירשו אחיו עמו' כלומר אם לוי קנה נכסים ומת ללא בנים, ראובן יורש עם שמעון את הנכסים הללו (שהרי שמעון מודה שהוא אח שלהם ואם כן עליו להתחלק בירושה הזו עם ראובן).

בעי רבא שבח ששבחו נכסים מאליהם מהו?: מה הדין אם החצי שדה שירש לוי, השתבחה והיא שווה היום לאחר שמת לוי יותר ממה שהיתה שווה כשקיבל אותה. האם ראובן מקבל חצי מהשבח הזה, או לא. דהיינו האם זה נחשב כמו 'נפלו לו נכסים ממקום אחר' או לא? והגמרא מבארת -

בשבח המגיע לכתפים לא תיבעי לך, דכי נפלו לו נכסים ממקום אחר דמי. כי תיבעי לך בשבח שאינו מגיע לכתפים, כגון דיקלא ואלים ארעא ואסקא שרטון. מאי? תיקו: אם לוי השקיע בשדה הזו, כגון שקיבל קרקע ריקה ועשה ממנה פרדס של פירות העומדים להיקטף, אין ספק שזה נחשב שנפלו ללוי נכסים ממקום אחר, וראובן יורש אותם עם שמעון.

הספק הוא במקרה שלוי לא עשה כלום כדי להשביח את הנכסים, אלא הם השביחו מאליהם. כגון שקיבל עץ דקל דקל ולאחר מכן הוא נעשה עץ עבה. או שלוי קיבל קרקע ולאחר מכן הציף אותה הים בזבל והיא השתבחה מאליה.

משנה: מי שמת ונמצאת דייתיקי קשורה על יריכו, הרי זו אינה כלום: אדם שמת ומצאו 'דייתיקי' - שטר צוואה שהוא כתב בהיותו נוטה למות שהוא נותן את נכסיו לאיש פלוני. ובא הפלוני לאחר מותו של האיש והחזיק בשטר, הוא לא זוכה בנכסים. למרות שהשטר קשור על יריכו של המת ואין חשש שהוא שטר מזויף.

הטעם לכך, בגלל שהמת התכוון להקנות לפלוני את הנכסים על ידי השטר, אבל הוא לא מסר לו את השטר, ולאחר מותו השטר כבר לא מועיל. אמנם אם היה מצוה בעל פה שיתנו לפלוני את הנכסים, היה הלה זוכה בהם לאחר מותו על פי תקנת חכמים ש'דברי שכיב מרע ככתובים וכמסורים נחשבים' (וזאת כדי שלא תשתבש דעתו של השכיב מרע ויכביד עליו חוליו, כשהיה טרוד מכך שצוואתו לא תתבצע).

זיכה בה לאחר, בין מן היורשין בין שאינן מן היורשין, דבריו קיימין: ואם לאחר שהשכיב מרע כתב את השטר 'דייתקי' לראובן, חזר בו השכיב מרע ואמר לשמעון שהוא מזכה לו את הנכסים הכתובים ב'דייתקי', שמעון זוכה בנכסים מכח הצוואה של השכיב מרע בעל פה.

ולכן אפילו אם שמעון אינו ראוי להיות יורש של השכיב מרע, הוא זוכה בנכסים. והוא לא צריך לעשות קנין בנכסים לאחר מות השכיב מרע, כי כאמור 'דברי שכיב מרע ככתובים וכמסורים דמו'.

גמרא: תנו רבנן איזה היא דייתקי? כל שכתוב בה 'דא תהא למיקם ולהיות': מהו הנוסח של שטר 'דייתקי'? כלומר יש דין מיוחד בשטר של מתנת שכיב מרע, שהמקבל את השטר גובה את המתנה לאחר מיתת השכיב מרע, למרות שהשכיב מרע לא כתב בשטר שהוא מעניק לו את המתנה 'מהיום ולאחר מיתה', ואם כן לכאורה המתנה לא יכולה לחול לאחר המיתה. אלא ש'דברי שכיב מרע ככתובים וכמסורים דמו'.

התשובה - 'דא תהא למיקם ולהיות' = זה יהיה לקום ולהיות לאחר מותי. (ו'דייתקי' הוא קיצור הלשון של הנוסח הזה).

ואיזה היא מתנה? כל שכתוב בה 'מהיום ולאחר מיתה': ומהו הנוסח של שטר מתנה של בריא?

והתשובה - שהוא כותב בשטר שהוא נותן את המתנה 'מהיום ולאחר מיתה'. כלומר הוא מעניק לו את גוף הקרקע מהיום, אבל את אכילת הפירות הוא מעניק לו רק לאחר מותו.

קושיא: אלא מהיום ולאחר מיתה הוא דהויא מתנה, מעכשיו לא הויא מתנה? וכי דוקא אם כתב שהוא 'נותן מהיום ולאחר מיתה' המתנה חלה, הרי כל שכן שאם כותב שהוא נותן את המתנה מעכשיו לגמרי, שהמתנה חלה.

תירוץ: אמר אב"י הכי קאמר, איזו היא מתנת בריא שהיא כמתנת שכיב מרע דלא קני אלא לאחר מיתה? כל שכתוב בה מהיום ולאחר מיתה: כוונת הברייתא לומר כך. איזו מתנה דומה למתנת שכיב מרע שזוכים בה רק לאחר מיתה? והתשובה – מי שנתן במתנה את הגוף מהיום ואת הפירות לאחר מיתה, שאז המקבל זוכה בפירות רק לאחר מיתת הנותן.

יתיב רבה בר רב הונא באכסדרא דבי רב, ויתיב וקאמר משמיה דר' יוחנן: ישב רבה בר רב הונא באכסדרא של בית המדרש ואמר את הדברים הבאים בשם רבי יוחנן. 'אכסדרא' היא כעין מרפסת כניסה.

שכיב מרע שאמר 'כתבו ותנו מנה לפלוני' ומת, אין כותבין ונותנין. שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר, ואין שטר לאחר מיתה: שכיב מרע שאמר לפני מותו 'תכתבו שטר מתנה לפלוני שאני נותן לו מנה מהנכסים שלי, ותתנו לו את השטר'. ולפני שהספיקו לכתוב ולתת את השטר לאיש ההוא, מת השכיב מרע. לא כותבים את השטר ולא נותנים את המנה לאחר מותו, כי אנו חוששים שמא כוונתו של השכיב מרע היתה להקנות לאיש את המנה דוקא על ידי השטר, והרי אדם שמת כבר לא יכול לתת שטרות לאחרים. (אבל אם היה מתכוון להקנות לו את המנה כדיבור עצמו, היה האיש מקבל את המנה. כי 'דברי שכיב מרע ככתובים וכמסורים דמו').

אמר להו רבי אלעזר איזדהרו בה: תיזהרו בהוראה הזו ותנהגו כמותה.

רב שיזבי אמר – רבי אלעזר אמרה ואמר להו רבי יוחנן איזדהרו בה: להיפך. רבי אלעזר הוא זה שאמר את ההוראה, ורבי יוחנן אמר שיזהרו בה.

אמר רב נחמן בר יצחק כוותיה דרב שיזבי מסתברא: מסתבר כדבריו של רב שיזבי. והוא מבאר –

אי אמרת בשלמא רבי אלעזר אמרה, אצטריך רבי יוחנן לאסהודי עליה דר' אלעזר. אלא אי אמרת רבי יוחנן אמרה, אצטריך רבי אלעזר לאסהודי עליה דר' יוחנן רביה?: רבי אלעזר היה תלמידו של רבי יוחנן. ולכן אם רבי אלעזר אמר את ההוראה, מוכן מדוע רבי יוחנן רבו צריך להזהיר שישמעו לדבריו של תלמידו. אבל אם רבי יוחנן אמר אותה, וכי צריך רבי אלעזר להזהיר שישמעו לרב שלו, הרי 'דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין?!'

ועוד, **תא שמע דר' אלעזר אמרה:** ראייה נוספת שרבי אלעזר אמר את ההוראה ולא רבי יוחנן -

דשלח רבין משמיה דרבי אבהו, הוו יודעים ששלח רבי אלעזר לגולה משום רבינו, שכיב מרע שאמר 'כתבו ותנו מנה לפלוני' ומת אין כותבין ונותנין, שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר ואין שטר לאחר מיתה: כנ"ל.

ור' יוחנן אמר תיבדק: אמנם רבי יוחנן העיד על תלמידו רבי אלעזר שיש לשמוע להוראתו, אך בכל אופן אומר רבי יוחנן שצריך לבדוק ולברר איך אמר השכיב מרע את דבריו. כי יש מקרה שכותבים שטר גם לאחר מיתת השכיב מרע. והגמרא מבארת -

מאי תיבדק?

תשובה: כי אתא רב דימי אמר דייתיקי מבטלת דייתיקי. שכיב מרע שאמר 'כתבו ותנו מנה לפלוני' ומת, רואין אם כמיפה את כחו כותבין ואם לאו אין כותבין: רב דימי אמר שני דינים, ומהדין השני שאמר יש תשובה לשאלתנו מהי הבדיקה שעושים.

א. דייתיקי מבטלת דייתיקי. שכיב מרע שכתב שטר מתנה לאחד, יכול לחזור בו ממתנתו ולתת אותה למישהו אחר על ידי שכותב לו שטר חדש. (ודוקא כשלא 'זיכה' את המתנה לראשון על ידי קנין. תוס' לקמן). מה שאין כן בריא שכתב שטר מתנה לאחד, אינו יכול לחזור בו לאחר מכן.

ב. שכיב מרע שאמר 'כתבו ותנו מנה לפלוני' ומת, בודקים האם השכיב מרע אמר שיכתבו את השטר כי הוא רוצה לתת לו את המתנה דוקא על ידי השטר. או שהוא רוצה רק לייפות את כחו של המקבל שתהיה לו ראייה על המתנה, אבל הוא לא התכוין להקנות לו את המתנה דוקא בשטר. ואז כותבים לו את השטר ונותנים לו את המתנה גם לאחר מותו של השכיב מרע. להלן יתבאר מהי הבדיקה שעושים.

קושיא: מתיב רבי אבא בר ממל - בריא שאמר 'כתבו ותנו מנה לפלוני' ומת, אין כותבין ונותנין. הא שכיב מרע כותבין ונותנין: רבי אבא בר ממל מקשה על רבי אלעזר שאמר 'שכיב מרע שאמר כתבו ותנו מנה לפלוני ומת אין כותבין ונותנין וכו'.

מדברי הבריייתא מדוייק שדווקא בריא שאמר כן ומת, לא כותבים את השטר לאחר מותו. אבל שכיב מרע שאמר כן ומת, כותבים ונותנים את השטר לאחר מותו!

הוא מוטיב לה והוא מפרק לה במיפה את כחו: רבי אבא בר ממל שהקשה הוא גם מתרץ. הברייתא מדברת במקרה שהנותן רצה רק לייפות את כוחו של המקבל על ידי השטר, אבל התכוין להעניק לו את המתנה בדיבור. ולכן אם הנותן הוא בריא בהכרח שהוא התכוין לתת לו את המתנה בשטר ולא בדיבור, כי הרי הוא לא יכול לתת מתנות בדיבור. וממילא אם הוא מת לפני שהוא הספיק לתת לו את השטר, המקבל לא קנה. אבל אם הוא שכיב מרע, כוונתו היתה לתת לו את המתנה בדיבור ורק לייפות את כוחו בשטר, ולכן המקבל קנה את המתנה כי 'דברי שכיב מרע וכו'.

שאלה: היכי דמי מיפה את כחו?

תשובה: כדאמר רב חסדא 'וקנינא מיניה מוסיף על מתנתא דא', הכי נמי דאמר 'אף כתובו וחתומו והבו ליה': כמו שאמר רב חסדא לקמן (דף קנב'), שכיב מרע שכתב שטר מתנה לפלוני ובשטר כתוב שעשה קנין על כך, ומת, המקבל זוכה בנכסים. ולכאורה מדוע אין לחשוש שהוא התכוין להקנות לו את המתנה בשטר, ואם כן המתנה לא חלה כי אין שטר לאחר מיתה?

וביאר רב חסדא שהיה כתוב בשטר 'וקנינא מיניה מוסיף על מתנתא דא' = 'עשינו קנין כתוספת וחיזוק למתנה הזו'. ואם כן ברור שהשכיב מרע לא התכוון להקנות לו את הנכסים על ידי השטר, אלא השטר הוא רק יפוי כח, אבל כוונתו היתה שיזכה במתנה על ידי דיבורו.

וכך גם כאן מדובר שהשכיב מרע אמר 'אף כתובו וחתומו והבו ליה' כלומר גם תכתבו שטר ותתנו לו, ואם כן השטר הוא רק לייפות את כוחו.

איתמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כותבין ונותנין וכן אמר רבא אמר רב נחמן הלכה כותבין ונותנין: כלומר שכיב מרע שאמר לשון של יפוי כח, כותבים ונותנים את השטר לאחר מותו.